

ГНІЗДУВАННЯ ЖОВТОЧУБОЇ ЗОЛОТОМУШКИ (*REGULUS REGULUS*) У СУМСЬКОМУ ПОЛІССІ

М.П. Книш¹, В.М. Малишок²

¹ Гетьманський національний природний парк; м. Тростянець, Сумська обл., 42600, Україна
Hetmansky National Park; Trostyanets, Sumy region, 42600, Ukraine

² Українське товариство охорони птахів; вул. Миру, 13, кв. 26, м. Шостка, 41100,
Сумська обл., Україна
*Ukrainian Society for the Protection of Birds; Miru str., 13/26, Shostka, Sumy region,
41100, Ukraine*

✉ М.П. Книш (M.P. Knysh), e-mail: knysh.sumy@email.ua

📄 Mykola Knysh <https://orcid.org/0000-0002-0304-4637>

Breeding of the Goldcrest (*Regulus regulus*) in the forest part of Sumy region (NE Ukraine). - M.P. Knysh, V.M. Malyshok. - *Avifauna of Ukraine*. 10. 2022. - Cases of breeding of the Goldcrest in the northern part of Sumy region were known since 1960s. We found a nest on the left bank of Ivotka river near the village of Paliivka (Shostka district) in a pine forest with groups of spruces in 2020. It was built on a spruce at a height of about 12 m. [Ukrainian].

Key words: distribution, border of breeding range, nest.

Випадки гніздування жовточубої золотомушки на півночі Сумської області відомі з 1960-х рр. У 2020 р. знайдене гніздо на лівобережжі р. Івотка поблизу с. Паліївка Шосткинського району у сосновому лісі з групами ялин. Воно було збудоване на ялині на висоті близько 12 м.

Ключові слова: поширення, межа гніздового ареалу, гніздо.

Про гніздування жовточубої золотомушки (*Regulus regulus*) на північному сході України відомо досить давно, проте інформації про це обмаль, особливо не вистачає конкретних даних по гніздовій біології виду. Мабуть першим на перебування цих птахів у літній період (червень 1959 р.) в борах (Старогутському і Собицькому) Сумського Полісся вказав І.Б. Волчанецький (Волчанецкий, 1962). Можливість їх гніздування припускав М.Є. Матвієнко (Матвиенко, 1970, 2009) на основі спостереження шлюбної пари 23–29.05.1964 р. в молодій сосновій посадці в колишньому Ямпільському, а нині Шосткинському районі. Відомо також, про існування протягом багатьох років відокремленого макропоселення з декількох пар у невеликому (близько 10 га) ізольованому старому ялиннику біля м. Шостка (Белик, Москаленко, 1993). Хроніка знахідок тут така: восени 1965 р. було виявлене порожнє гніздо золотомушки; 10.05.1971 р. спостерігалася копуляція птахів, у липні 1972 р. в ялиннику зустріли 3 пари золотомушок: в одній з них 9.07 виявлені злетки, що недавно залишили гніздо, у другій – 14.07 спостерігався виводок. У цьому ж ялиннику 1–3 пари золотомушок зустрічалися і в наступні роки (1973, 1977, 1978, 1979, 1985, 1989, 1991), а 11.06.1973 р. тут знову спостерігалася копуляція пари птахів. На іншій ділянці ялинника золотомушка вперше

знайдена лише в 1979 р. У червні цього ж року самці, що співали, трапилися ще у двох місцях – у суборах без ялин. У 1989 р. відзначена ще одна хвиля розселення золотомушок, які з'явилися в багатьох невеликих куртинах ялин серед сосняків Шосткинського району (Белик, Москаленко, 1993). Також шлюбні пари золотомушок трічі спостерігалися 7–8.05.1991 р. в соснових борах Старогутського лісництва на крайній півночі Сумщини (Книш, 2004).

Ще одним доказом гніздування жовточубої золотомушки в Сумському Поліссі є наша знахідка гнізда цього виду на лівобережжі р. Івотка поблизу с. Паліївка Шосткинського району. Тут, у масиві середньовікових сосняків із

вкрапленнями невеликих груп дорослих ялин, 19.05.2020 р. був помічений самець, що співав. Дуже приховане гніздо виявлене майже випадко – спостерігач наугад заліз на ялину, висотою приблизно 15 м, і вже високо на дереві помітив гніздо. Воно було прикріплене між чотирьох звисаючих пагонів другого порядку ялинової лапи «гребінчастої» будови в 1,4 м від стовбура на висоті близько 12 м від землі. Гніздо виявилось дещо не добудованим, лоток був ще не вимощений. Пізніше гніздо двічі перевірялося, але все залишилося без змін. Птахи його покинули, можливо, внаслідок турбування дослідником, або ж загинула самка – поблизу спостерігалася білка (*Sciurus vulgaris*). Тому 29.05 воно було колектоване.

Діаметр гнізда у середній частині – 75 × 72 мм, по верхній кромці – 66 × 62; діаметр лотка – 37 × 34 мм, висота – 88 мм. Загальний колір гнізда зеленуватий. Його еластичні стінки сплетені з дрібного зеленого моху (приблизно 80%) і шматочків світло-сірого лишайника, густо скріплених темною павути-

Гніздо жовточубої золотомушки, знайдене у 2020 р.

The nest of the Goldcrest found in 2020.

ною й коконами павуків та комах, сюди ж вплетена крилата насінина сосни (фото). У лотку неукладені пучечки лишайника й темної павутини.

У Сумському Поліссі жовточуба золотомушка знаходиться на південній межі свого гніздового ареалу. Добре відомо, що периферійні популяції птахів характеризуються спорадичним розподілом, різкими коливаннями чисельності й нерегулярним гніздуванням. Майже завжди простежується тісний зв'язок цього виду із вкрапленнями ялин серед борів і суборів. Припускається, що поява золотомушок на гніздівлі в суборах без ялин, тобто в субоптимальних для виду біотопах, пов'язана з осіданням птахів після потужних зимових інвазій (Белик, Москаленко, 1993).

Випадки осідання окремих пар золотомушок можливі і значно південніше – у відповідних умовах лісостепової зони. Мабуть, їх мав на увазі М.М. Сомов (1897), коли писав, що в його часи жовточуба золотомушка, можливо, спорадично гніздиться в борах західної й північно-західної частин Харківської губернії (тобто в південних районах Сумщини), але достовірних відомостей на цей рахунок у нього не було. Пара золотомушок трапилася нам 18.05.2011 р. в сосновому бору Тростянецького лісництва на правобережжі Ворскли в околицях с. Кам'янка теперішнього Охтирського району (Скляр, Книш, 2016). Пізній термін їх перебування дозволяє припустити можливість гніздування тут цього північного виду, пов'язаного із хвойними лісами. Відомі також затримки на весняній міграції окремих самців за межами ареалу, як наприклад, 15.05.1992, 25.04.1993, 27.04.1997, 21.04.2004 р. в невеликих ялинниках у Сумському районі.

ЛІТЕРАТУРА

- Белик В.П., Москаленко В.М. (1993): Авифаунистические раритеты Сумского Полесья. 1. Passeriformes. - Беркут. 2: 4-11.
- Волчанецкий И.Б. (1962): Заметки об орнитофауне Сумской области. - Тр. НИИ биологии и биол. ф-та. 32 (Уч. зап. ХГУ. 130): 123-125.
- Книш М.П. (2004): Орнітологічні знахідки на території Національного природного парку «Десянянсько-Старогутський». - Сучасні проблеми зоологічної науки. Мат-ли Всеукраїнської наук. конф. «Наукові читання, присвяч. 170-річчю заснування каф. зоології та 100-річчю з дня народж. проф. О.Б. Кістяківського». К.: ВПЦ «Київський університет». 78-80.
- Матвиенко М.Е. (1970): Птицы Сумской области (повидовые очерки). - Приложение к дис. ... канд. биол. наук. Сумы. 1-244. (Рукопись).
- Матвиенко М.Е. (2009): Очерки распространения и экологии птиц Сумской области (60-е годы XX ст.). Сумы: Университетская книга. 1-210.
- Скляр О.Ю., Книш М.П. (2016): Нові дані по рідкісних і маловивчених видах птахів Гетьманського національного природного парку та його околиць (Сумська область). - Беркут. 25 (1): 15-24.
- Сомов Н.Н. (1897): Орнитологическая фауна Харьковской губернии. Харьков: Тип. А. Дарре. 1-680.